

Csáth Géza zenei írásaiból

A „János vitéz”-ről¹

Ma volt a 150-ik előadása a *János vitéz*nek. Rekord. Amerikaiasz ízü reklamirozás és nagy népszerűség ellenére is kitünő e színdarab; amelyről most nem ezt akarjuk elmondani, hanem hogy miért kitünő.

Eltekintve a mese és a jellemek ama bájától, mely mindenkor és mindenütt Petőfié s melyet a librettista kitünően meg tudott tartani a kulisszák számára, olyan érdemei, kitünőségei és eredetiségei vannak ennek a darabnak, melyekről érdemes egy kicsit beszélni.

Természetes, hogy itt nem valami különlegeskedő szempontok szerint szabad és kell gondolkodnunk erről a színjátékról, hanem úgy, amint a józan ész diktálja. A józan ész pedig azt mondja, hogy a művészet a művészetért van. Ez a francia nyelven kimondott jelszó manap már annyira általános, annyira megdönthetetlen, hogy más szempontok egyáltalán számításba se jöhetnek. Az az első kérdésünk tehát, hogy az, amit a színpadon látunk, hallunk, művészi szép dolog-e. Ha igen: a darab jó, ha nem: nem.

A felelet igen. Sehol egy pillanatra sincs semmi, ami hiábavaló, művészietlen, üres. A mesestílus olyan világos, tiszta és élvezetes, mint egy világos vonalú Nagy Sándor-féle tollrajz. A muzsika pedig egy egész külön nagy fejezet.

Végre egy operettíró, akinek saját gondolatai vannak s aki nemcsak tanulta, hanem tudja is, hogy mi a magyar stílus.

Azt is hozzá kell tennünk, hogy nem volt még nálunk opera, melynek jó librettója lenne.

Íme: megszületett. Mert a János vitéz *opera*: daljáték. Aki ezt nem hiszi, nézze meg az eredeti partitúráját, melyben sokféle ügyesség és főleg erős gondolatok csillognak. Azután elcsodálkozhatunk, hogy ez a zeneszerző milyen remekül öltöztette a recitativókat melódiákba és ez is mennyire mesestílusos. Ne tessék ám ezen nevetni. Mert ugy-e, ha írni csak az tud, aki ismeri a betűket, a betűkben való gondolkodást s az írást csak az ilyen ember értheti meg; a muzsikával hasonlóan vagyunk. Tetszhetik a János vitéz muzsikája akárkinek, a gondolatokat és azoknak a mélységeit csak az értheti, aki megérti a hanggondolatokat és tudja a zenei nyelvet. Mert vannak a muzsikának mélységei; ott az Iluska dala; Schumann muzsikájának a formációi magyar nyelven – és egy *egyéniség* fejében.

Mert igen egy *egyéniség* is van végre megint a magyar muzsikusok között; s az *egyéniséget* többre kell becsülnünk minden más tulajdonságnál. Kacsóh nem megy se Bayreuthba, se Bécsbe, se Rómába, se Párisba gondolatért, ő magából veszi azt; van neki.

Ezek azok – röviden – amiért a János vitézt elsőrendű alkotásnak tartjuk, s a melyet még – ezt megjövendöljük – elcsépelni se lehet. Ebben az esztendőben magyar színpadon alig adtak külön színművet.

¹ Megjelenés: Bácskai Hírlap, 1905. április 2., 7., amely a jelen közlés alapjául szolgált. Későbbi megjelenés: *Írások az élet jó és rossz dolgairól*, 30–31.; *A muzsika mesekertje*, 47–48.

Bartók Béla és Kodály Zoltán²

Sajátságos játéka a sorsnak vagy a véletlennek, hogy a nagy művészi tehetségeket gyakran párosával adja. Gondoljunk csak Goethe-re és Schillerre, Arany Jánosra és Petőfire, Adyra és Babitsra. A kettős naprendszerekhez hasonló berendezés ez. Valami kölcsönhatás, valami hasonlóság, valami egymást kiegészítés észlelhető a két egyéniség természetében. Valami gravitáció, centripetális és centrifugális erőhatások, a művészi energiák interferenciája.

Így vannak Bartók Béla és Kodály Zoltán is. Majdnem egykorúak, Koessler-nél tanultak, együtt gyűjtöttek székely és tót népdalokat, valószínűleg együtt álmództak a magyar szimfonikus zenéről.

Bartók volt a merészebb, aktívabb geniusz (tökéletes művésze a zongorának), nekivágott az útnak. Az ő Kossuth szimfóniája dacos, erőszakos kísérlet, de új csapás, életrevaló, helyes, nemes kezdés. Egészen más irány, mint ahogy Liszt, Erkel, Mosonyi próbálkoztak. Bartók nem magyar „motívumokkal” és nemzetiszínű ritmikával „dolgozik”, hanem a hangulatai, az érzései, a gondolkozásmódja magyar. Nem a külsőségek, hanem a lényeg. Zenéjének fajtsága nem nacionalista jelszó, hanem a kulturembernek önmaga előtt is titkolt állati és szent ösztöne, vonzalma a föld, a hely iránt, ahol született, ahol járni tanult, ahová az emlékei kötik.

Bartók következő munkájában az első suite-jé-ben már teljesen kiforralta a stílusát. Ez szimfonikus stílus, meggyőzően zenekarra szabott gondolkozás és előkelő, felsőbb kifejezőmód, egy nemzetközileg is érthető zenei formanyelv. Innen kezdve Bartók fejlődése gyors, biztos volt. 24 zongoradarabja, amelyet körülbelül egy esztendő előtt adott ki, gyermekdarabjai, második suiteje, hegedűversenye, vonósnégyese* egy bámulatosan eredeti muzsikális elme, egy rendkívül érzékeny költő-kedély életjelenségei.

Kodály Zoltán fejlődését nem ismerjük. Egyszerre mint kész, kiforrott művész jelent meg a pódiumon cello-zongoraszonátájával, vonósnégyesével és zongoradarabjaival. Nem annyira forradalmi szellem, mint Bartók, a formái nem olyan meglepőek, szeszélyesek és fantasztikusak, mint Bartóké, de hogy úgy mondjam, szilárdabb szerkezetek. Kodály nyilván sokkal kontemplatívabb és kevésbé közlékeny természet, mint Bartók, aki utóbbinak, virtuóz lévén, kenyere a közlékenység. Kodály a harmonizálásban sem annyira radikális. Ellenben a füle, a meghallásai, a mód ahogyan a magyar faji ízt elkeveri a muzsikájában, óvakodva minden közönségességtől, a zenéjének előkelő, föllyenes és komoly stílusa: közös a Bartókéval.

Ez a felsőbb jóízlés, ami sajnós, hiányzik annyi, annyi magyar komponista munkáiból – ez adja meg Bartók és Kodály muzsikájának a nyugati karakterét. Finom, érzékeny fülüknek, termékeny fantáziájuknak, meleg poétalelküknek

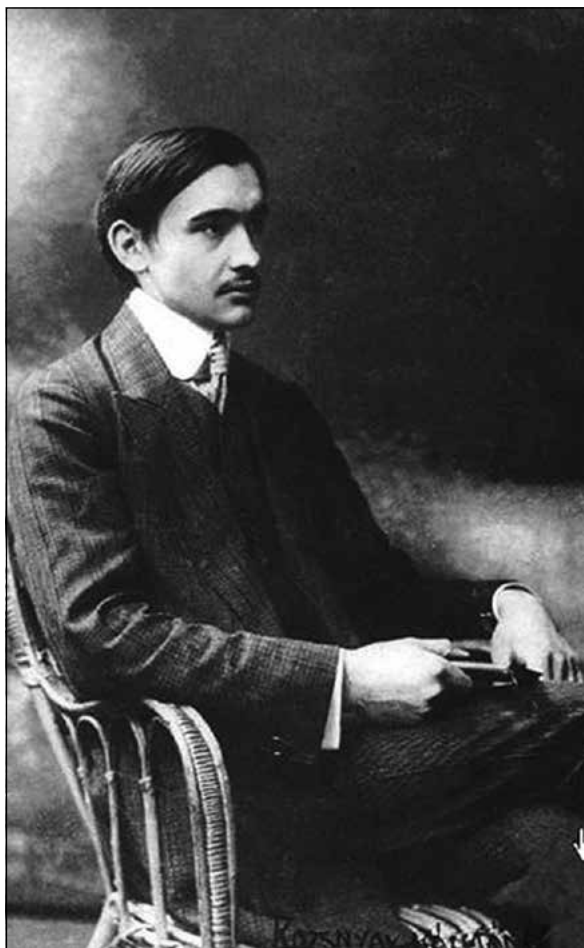
² Megjelenés: Nyugat, 1910. április 1., 474–475., amely a jelen közlés alapjául szolgált. Későbbi megjelenés: Szeged és Vidéke, 1910. október 29., 8. – a Bartókról szóló rész; Színházi Újság, 1910. november 6., 2. – a Bartókról szóló rész; Csáth Géza, *Éjszakai esztetizálás*, 324–325., *Ismeretlen házban*, 244–245., *A muzsika mesekertje*, 100–101.

* Most jelent meg. [eredeti jegyzet a cikkben]

pedig azt köszönhetjük, hogy új igazságokat mondanak nekünk az alföldről, a végtelen buzaföldekről, a kutágasokról, a székely fonókról, mindarról, amit láttak és éreztek, az életükről.

Kodály G-dur cello-szonátája meglep az egyszerűségével, a szerkezetek szilárdságával, a hangulatok szuggesztív erejével. C-moll vonósnégyese hangzásban friss, fölépítésben kerek, tökéletes, tematikájában érdekes és változatos. Invencio, invencio, invencio!

Annak a két hangversenynek napját, márc. 17. és 19-ét, amelyen ez a két fiatal ember kézenfogva – mint bajtársak, sőt fegyvertársak – a pódiumra lépett, jegyezzük fel.

Csáth Géza